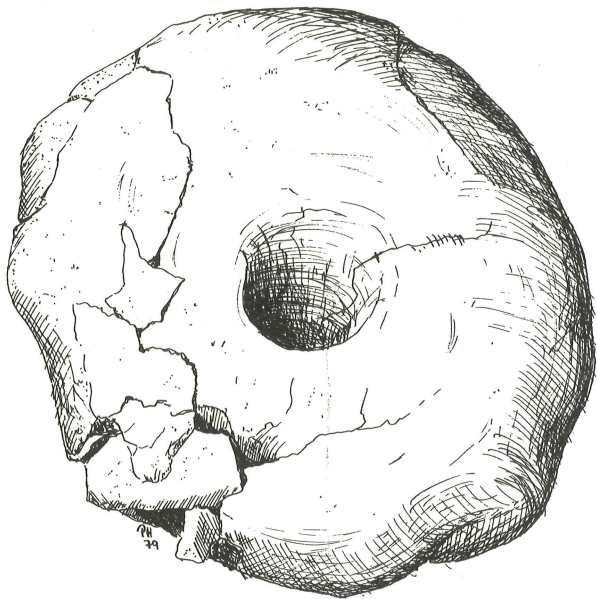

NICOLAY

Arkeologisk tidsskrift nr. 31 1979

Veplodd av tørket leire
fra en vikingtids kinn-
grav i Vestfold

se s. 30

DEN ÄLSTA BEBYGGELSEN I SYDOSTNORGE OCH VÄSTSVERIGE

Bakgrund

Stora delar av den arkeologiska forskningen i Norden har under de senaste tio åren fått en ny inriktning. Det har skett en reaktion mot den dominerande traditionen, den som ser arkeologins huvudsyfte i att gräva fram ting och placera in dem tidsmässigt. I Norge har flera forskare varit långt före sin tid i detta avseende, A.W. Brøgger, G. Gjessing och K. Odner bör omnämnas.

I dag är en mer samhällsinriktad arkeologi på stark frammarsch. Influenser kommer från "New Archaeology" i USA och även från marxistiska inriktningar. Men bakom vetenskapsteoretiska proklamationer och diskussioner kring olika evolutionistiska teorier, icke-marxistiska eller marxistiska, har det visat sig svårare att åstadkomma tolkningar av det arkeologiska material som vi har att tillgå.

Den viktigaste källan vi i dag har till kunskap om samhället under stenåldern är hur detta var organiserat geografiskt: Fick människorna sin försörjning genom ett ständigt kringvandrande med olika årstider, i så fall kan man förvänta sig att resultatet i det arkeologiska materialet blir en rad samtida boplatser i olika naturmiljö, kust-inland-högfjäll osv, på dessa lokaler kommer man då att finna olika typer av redskap allt efter vad man har haft för slag av verksamhet på platsen. Om däremot samhället grundats på ett näringsfång med en relativt fast bosättning i ett område med varierat tillgång på olika slags födoämnen, kan man förvänta sig att de samtida lokalerna alla uppvisar redskap som används vid alla förekommande aktiviteter. Det finns naturligtvis en hel rad alternativa variationsmöjligheter mellan dessa bägge ytterligheter.

Har man väl fått grepp om bosättningsmönstret i ett område och hur detta förändras över tidsepokerna, har man nått långt i fråga om att reda ut också hur samhället har varit organiserat. Utifrån teoretiska resonemang och etnografiskt kända samhällen kan man formulera tänkbara organisationsprinciper för det förhistoriska samhället.

I området kring Oslofjorden och i Västsverige är det bara att sortera upp alla de tusentals kända stenåldersboplatserna på perioder, se efter var boplatserna ligger i naturen, hur stora de är och vilka olika typer av funktionella redskap som finns på dem. Gör man detta kan man förvänta sig ett mönster, som kan tolkas och förklaras mot en bakgrund i samhällsutvecklingen under stenåldern. Problemet är bara att detta inte låter sig göras i dag, något som bör framgå av följande exempel.

Ett unikt område för studium av den mesolitiska bebyggelsen

I Sydsandinavien får man finna sig i att endast kunne studera de äldre delarna av stenåldern utifrån rester av inlandsbebyggelsen. Den kustbebyggelse som måste ha funnits under sen-paleolitikum och de äldsta delarna av mesolitikum i Nordeuropa är, förmodligen för all framtid, förpassade till havets botten. Detta förhållande hänger samman med landhöjningen kontra höjningen av nivån i världshaven efter senaste nedisningen.

I ett område med en början ungefär vid Varberg på den svenska västkusten, och vidare runt Oslofjorden ner mot det norska Sørlandet, ligger däremot alla tidigare strandlinjer ovanför dagens havsytta. Man kan förvänta sig att här finns de äldsta kustboplatserna, de från tidig mesolitisk tid eller kanske till och med från sen-paleolitisk tid, tillgängliga för arkeologisk undersökning. Möjligen kunne man här få fram en bild av bebyggelsen som var mer komplett än vid de sydskanaviska inlandsboplatserna.

Det har varit med dessa förhoppningar som många forskare har tagit sig an frågorna kring den äldsta stenåldern i Västsverige och Sydostnorge, men ännu har inget säkert resultat uppnåtts. Det råder ingen enighet kring vilka lokaler som skall räknas som de äldsta i området. Alla förslag har också mötts med mycket stor skepsis från de sydskanaviska forskarnas sida. Den främste orsaken till detta har varit att de västsvenska och sydostnorska boplatserna inte uppvisar de föremål som man förväntat sig utifrån de sydskanaviska, med pollenanalys väldaterade boplatserna.

De lokaler som daterats till Fosna, eller dess västsvenska motsvarighet Hensbackakulturen, och som av många forskare daterats till tidig mesolitisk tid, har ett föremålsinventarium som i Danmark skulle daterats till sen-mesolitikum och alltså närmare 5 000 år senare. Dateringen av boplatserna i det sydostnorska-västsvenska området har nästan uteslutande grundats på landhöjningskronologin och är därmed förbunden med två svagheter: Har lokalen verkligen varit belägen

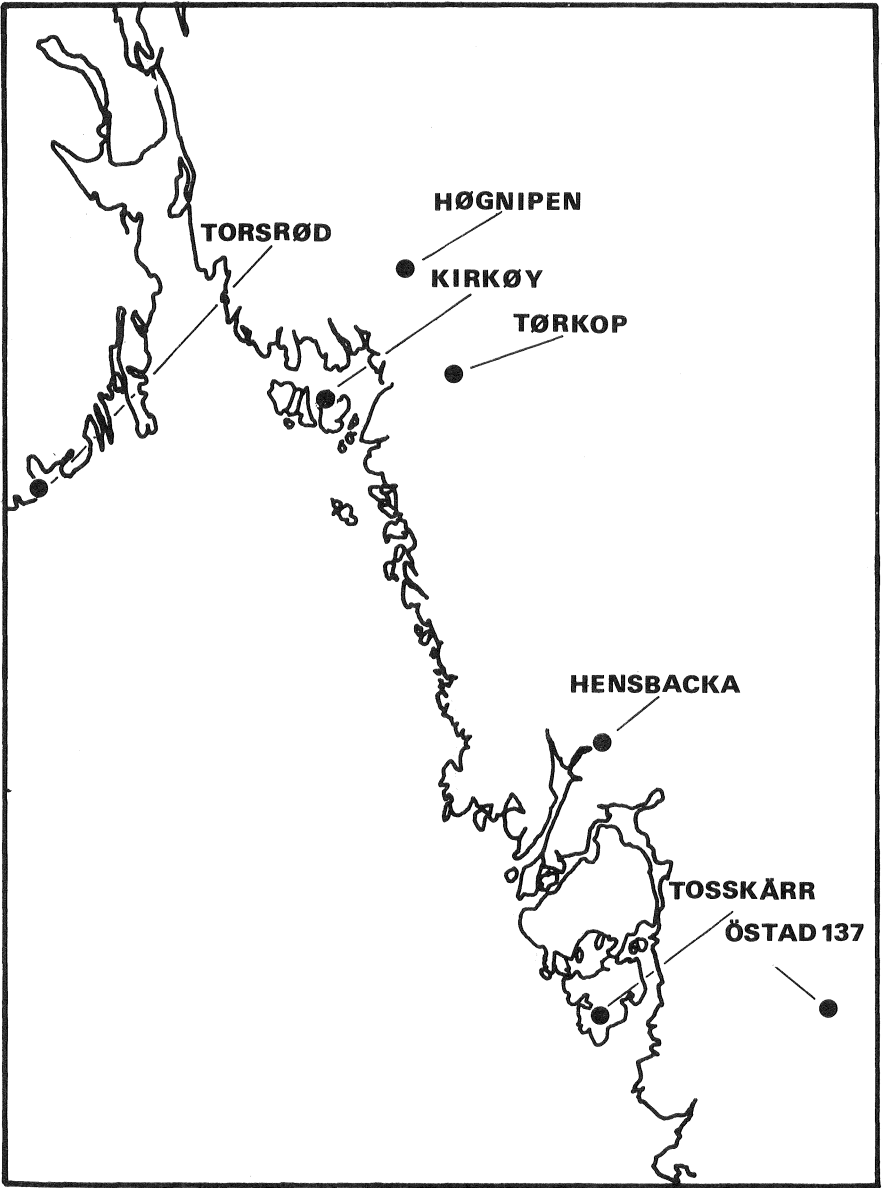

Fig 1. Olika lokaler som omnämnts i texten.

invid stranden, och vid vilken tid har stranden stått vid nivån? Exempelvis utgår Fredsjö i sin store genomarbetning av materialet från mellersta Bohuslän ifrån en felaktig strandförskjutningskurva, vilket ger en felaktig bild av den äldsta bebyggelsen (Fredsjö 1953, Welinder 1973).

Den största svagheten är dock att bara mycket sällan har man försökt belägga att boplatserna verkligen har legat invid havsstranden. Det är på denna punkt som tvivelsmål kan framföras om bland annat den föreslagna höga åldern på den välkända Høgnipenlokalen i Østfold. Det är känd ett antal lokaler med liknande material, men belägna på en mycket lägre nivå i terrängen, Kirkøy (Johansen 1953) och Torsrød (Østmo 1975). Då ligger tanken om att det rör sig om en specialicerad inlandsbebyggelse nära till hands för Høgnipen och den när beslektade boplatserna Tosskærr i mellersta Bohuslän. Tosskærr har en del neolitiska föremål och belägger härigenom att man bott på platsen vid en tid då den inte legat mycket närmare stranden än vad den gör i dag.

Men skulle man inte med hjälp av det kol som förekommer på boplatserna kunna erhålla C^{14} -dateringar som visade när man bebott platsen? Denna utväg är faktisk provad för såväl Høgnipens som för Tosskærs del, man har härvid fått fram, i och för sig ganska samstämmiga dateringar, men i bägge fallen till järnålder. C^{14} -dateringar är nog bra, när de stämmer in på vad arkeologen förväntar sig, gör de inte det så sorteras de bort som "uppenbart felaktiga". Det finns exempel på C^{14} -dateringar som inte är "uppenbart felaktiga", utan stämmer bättre in på vad arkeologen förväntar sig, det gäller lokaler som Tørkop i Østfold, C^{14} -daterad till 6230 ± 170 f.Kr (Mikkelsen 1975) och den västsvenska lokal som närmare skall presenteras nedan, C^{14} -daterad till 6835 ± 130 f.Kr (Särvik oa 1976). Dessa bägge dateringar är för tillfället de äldsta C^{14} -dateringar på mänsklig bebyggelse i området.

Äldre än Høgnipen?

Den lokal som jag speciellt vill framhålla, då Tørkop redan är presenterad i ett tidigare nummer av Nicolay (nr.18), är en som är belägen i Östad sn. i Västergötland, nummer 137 i det svenska Riksantikvarieämbetets förteckning över fornlämningarna i socknen. Man kan knappast kringgå lokalen då det gäller den fortsatta diskussionen kring sydostnorsk-västsvensk mesolitisk kronologi och den kan sägas ha tre fördelar då man jämför den med alla de olika förslag som framförts som representanter för områdets äldsta bebyggelse. För

det första, som nämnt ovan; C^{14} -dateringen "stämmer", och dessutom är det den äldsta hittills erhållna C^{14} -dateringen från bebyggelse i området. För det andra är boplatsen omlagrad, enligt geologisk expertis av havet omkring år 7 000 f.Kr. För det tredje så stämmer materialet från boplatsen in på vad man skulle kunna tänka sig från en sydiskandinavisk boplats med denna datering.

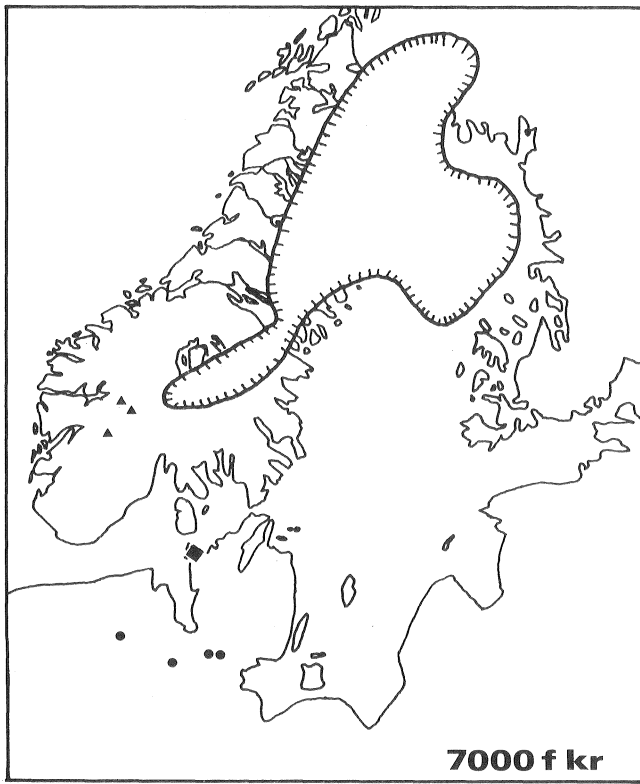
Boplatsens föremålsinventarium kännetecknas av mikrolitsteknik av samma slag som på de samtida danska och sydsvenska boplatserna; koniska mikrospånkärnor, mikrospån, lansettliknande retuscherade mikrospån, lansetter och triangler. Vad som däremot inte riktigt stämmer är att den enda flintyxan från boplatsen är en skivyx. Jämför man denna boplats föremålsinventarium med andra i området kan man konstatera att det stämmer relativt väl in med vad man känner till från de överlagrade boplatserna i Göteborgsområdet. Dessa dateras till tidsavsnittet ca. 6500 till 5000 f.Kr och alltså senare än den här beskrivna lokalen. (De borde kunna vara äldre än 6500 f.Kr men detta är ännu ej belagt.)

Jämför man Östad 137 med Høgnipenlokalen så vill man gärna säga att det både finns och inte finns likheter mellan dem. Lansetter och andra mikrolitiska drag finns representerade på bägge lokalerna. Till detta kommer för Høgnipens del även en rad typer av breda pilspetsar som ännu ej kunnat daterats till ett så tidigt avsnitt, men väl finns daterade till ca. 3 000 f.Kr. Frågan är om Høgnipen som helhet är yngre eller om vi har spår av två eller flere bosättningar på platsen, varav en lika gammal som Östad 137.

Jag nöjer mig här med att konstatera att lansetter - koniska mikrospånkärnor är de föremålstyper som är de äldsta, säkert daterade och att dessa förekommer i området omkring år 7 000 f.Kr. Någon äldre bebyggelse kan vi ännu ej datera, men den borde finnas, förmodligen från ca. 9 000 f.Kr i de södra delarna.

Tyvärr är vi inte så mycket hjälpta av de arkeologiskt undersökta lokalerna när det gäller dateringen av det stora antalet ytfunna Fosna-Hensbackaboplatserna, de som domineras av skivyxor. Enstaka skivyxor har påträffats i daterbara sammanhang, såväl från äldsta som från yngsta mesolitikum, men hittills har dock ingen lokal med ett stort antal skivyxor kunnat dateras.

Ännu återstår mycket arbete med de kronologiska problemen för de äldre perioderna inom området, innan vi kan presentera en bild av bebyggelsen under den tid då de första människorna började sin verksamhet i området. Noteras bör också att när det gäller frågan om en

- ▲ HÖGFJÄLLSLOKAL   ◆ ÖSTADI 137
- MAGLEMOSELOKAL

Fig 2. Lokaler i Danmark, Sverige och Norge, daterade till ca. 7000 f.Kr. Ungefärligt förhållande mellan land och hav, samt istäckets utbredning.

älsta inlands-bebyggelse så finns det ännu inget förslag alls, inte närmare än Danmark-Skåne och norska högfjällslokaler.

I den vidare kronologiska bearbetningen måste man framförallt inrikta sig på att bestämma boplatsernas funktion. Är högt belägna boplatser tidiga strandboplatser eller senare inlandsboplatser?

Kommer man underfund med funktionen så kan man utesluta endera av dessa bägge alternativ och man kan också avgöra om andra samtida lokaler bör ha samma redskapsuppsättningar eller ej. Det går alltså inte att resonnera som många gör; först måste vi lösa de kronologiska problemen, sen kan vi (kanske) börja diskutera hur samhället såg ut. De bägge frågorna hänger nära i hop.

Per Persson

Arkeologiska institutionen - Göteborg

Anförd litteratur:

- Fredsjö Å. Studier i Västsveriges äldre stenålder
Göteborg 1953.
- Johansen E. En boplass fra Hvalers steinalder.
Tidsskrift utgitt av Østfold Historielag II
Sarpsborg 1953
- Johansen E. Nytt lys over den eldste innvandring til Norge.
Østfoldarv VI, Sarpsborg 1962
- Mikkelsen E. Mesolithic in South-eastern Norway.
NAR Vol.8 no.1, Oslo 1975
- Särvik I. Åhman E. Jonsäter M. Arkeologisk undersökning
1971-72. Fornlämningar längs väg 942, Östads sn,
Västergötland s.143ff
Riksantikvarieämbetet. Rapport B14
Stockholm 1976
- Sørensen S.A. Villsvinjegere og nøttesankere i Idd
Nicolay nr.18 Oslo 1974
- Welinder S. The chronology of the mesolithic stone age on the
Swedish West coast.
Göteborg 1973
- Østmo E. Torsrød. En senmesolittisk kystboplass i Vestfold.
Universitetets Oldsaksamlings årbok 1972-1974
Oslo 1974

Kubbestoler fra Jan Mayen og hus i mahogny

BETRAKTNING OVER DRIVTØMMERETS HISTORISKE VERDI

I bygden Gaasadalur på Færøylene finner en blant de arkitektonisk fargerike trehusene en skjulbygning oppført i mahogny, - et kostbart materiale tatt i betraktning at øyene er skogløse. På nært hold kan en se spor etter pelemark i tømmeret, en indikasjon på at veden har ligget en tid i sjøvann. Og ganske riktig, for mange år siden forliste en frakteskute utenfor øya Vågar og hele lasten av mahogny drev i land. Denne syntes folk man burde benytte, ikke til stas og luksusgjenstander, men til å dekke det behov en hadde, nemlig for en skjulbygning.

De nordatlantiske øyene Irland, Færøylene, Island, Jan Mayen og Svalbard har alle det til felles at de er helt eller nesten treløse. Naturlig skog mangler, og de trær som frister tilværelsen enkelte steder er som oftest plantet. Håndlagede gjenstander i trevirke er derfor sjeldne, med mindre veden er importert. Når de finnes, stammer gjerne veden fra lasten fra forliste skip, ilanddrevne tømmerstokker eller fra tømmer som graves ut av myrene, velbevarte etter flere hundre års konservering. Slik ved leverte også bjelker til husbygninger, som i tidligere tider ble oppført i det materiale som naturen fremskaffet, så som vegger av stein og leire og tak av flettet strå.

I siste halvdel av 17-hundretallet ble tremøbler for alvor populære, og Irland importerte furu fra de vestligste delene av Skottland. Gjennom 18-hundretallet bidro de mange skuter med tømmer fra New Foundland og Nova Scotia til å friste irlenderne til å emigrere til den nye verden. Som møbelvirke var særlig mahogny ettertraktet, og det er vel ikke rart at drivgods av dette materialet ble tatt i mot som en kjærkommen gave.

En annen av de færiske øyer er Vidøy. På østkysten av denne ligger den øde Vidvik, en bukt med en stor sandstrand. Her skyller havet ofte drivtømmer i land, særlig under høststormene, og herav har bukten og hele øya sitt navn. Vidøy betyr Nemlig vedøya, dvs. drivtømmerøya. Drivtømmer finner en også på de andre øyene, og særlig langs nordøstkystene.

Opprinnelsen til drivveden omtales i det færiske sagnet om Torur og Oli, to kjemper som engang utkjempet en kamp på liv og død. For å redde livet lovet Torur at øya de slåss på for fremtiden skulle få kjøtt og olje fra strandede hvaler, en stor fugl i form av sulen og ved i form av drivtømmer, - på den betingelse at folk ikke snakket nedsettende om dette. I Vidarhelligsjogv fikk man således trevirke til båter. Men da folk etter en tid dro i tvil hele historien, opphørte drivtømmeret å komme, og siden har ingen sett drivtømmer på stedet.

Andre steder er drivveden brukt til husbygging, vinterbrensel og til båtbygging. Spantene til robåtene ble tidligere gjerne laget av trerøtter som drev i land, fordi veden var så vridd og kroket og hadde den naturlige buede formen. En antok også at veden kom helt fra Sibir med havstrømmene, og det er nok riktig.

Med Den Transpolare Strøm føres en stor mengde drivtømmer fra de russiske elvene i Sibir tvers over Polhavet forbi Svalbard mot Grønland, og herfra sammen med isfjell sydover med Den Østgrønlandske Polarstrøm. Lenger syd smelter isen og strømmen splittes opp idet en gren fortsetter videre mot syd langs Grønland og en gren dreier østover som Den Islandsk-arktiske Strøm. Med denne kan trematerialer bli ført til Færøyene såvel som til Jan Mayen og Svalbard.

Svært mye av det ilanddrevne materialet på Svalbardoøyene er trevirke. På Forlandssletta, en 15 km lang flat landbrem like over havnivået som forbinder Hardlefjellet og Salfjellet på sydspissen av Prins Karls Forland, er et mylder av tømmerstokker drysset utover, og slik er det ellers langs kysten av øyene også.

Også på Jan Mayen er det store mengder av tømmerstokker langs strendene. Stadig må en skritte over ferske og gamle tømmerstokker, mange grå og hvite av elde, rundslipte og markspiste, som ligger utover så langt øyet ser.

I arktiske egne har en tidligere brukt drivtømmeret til å bygge fangsthytter, feller, kister, graver og kors. En og annen har

også endt som hoggestabbe, og nå i de siste årene også blitt brukt som utgangsmateriale for kubbestoler og latt seg utskjære og dekorere av varsomme hender i mørketiden.

Drivtømmeret kan fortelle oss en gammel historie. Trevirke kan holde seg lenge flytende, og i arktiske strøk er nedbrytningen av alle typer avfall svært langsom. Veden kan derfor i mange tilfeller nå langt av sted, og hvis den bevares godt etter at den driver i land representere høy alder.

Selv om man på Svalbard mange steder har nok drivved til å starte sagbruk, er det likevel begrenset adgang til å nyttig-

I bygden Kyrkjubø nær Torshavn på Færøyene har drivtømmer alltid spilt en viktig rolle. Om den gamle røykstuen fra 1200-tallet sier historien at tømmeret til vegger og bjelker er kommet drivende i havet. Tømmeret bærer iallefall synlig preg av lengre opphold i sjøen. Også innvendig har mye av inventaret tilknytning til havet. Bordplate og langbenker er laget av lasteluken til et forlist engelsk skip. Foran huset ruver en kjempestor trerot med en stamme som er over meteren bred. Antagelig er dette et mektig minnesmerke over det tømmer av lerk og furu som havstrømmene fører med seg fra Sibir.

Selv om man på Svalbard mange steder har nok drivved til å starte sagbruk, er det likevel begrenset adgang til å nyttiggjøre seg trevirket til bygningsmaterialer o.l. slik det er vanlig på de andre atlantiske øyene.

På Svalbard er alt drivtømmer fredet som kulturminner.

Etter "Forskrifter om fredning av kulturminner på Svalbard og Jan Mayen" (1974), blir alle levninger etter mennesker som skriver seg lenger tilbake enn århundreskiftet, ansett som fredet. Uten hensyn til alder kan levninger etter økonomisk, vitenskapelig og annen virksomhet fredes. Faste og løse kulturminner skal bevares, deriblant drivved.

Årsaken er at landområder som har vært nediset, heves opp etter at isen smelter. På Svalbard kan en studere landhevningen ved hjelp av strandterrasser som nå utgjør vide trappetrinnsflater over havnivået. På de hevede strandlinjene kan en flere steder finne rester etter drivved, hvalben og skjell som engang har drevet inn og lagt seg til ro ved høyvannsmærket. Ved å måle alderen på disse ved radioaktivt karbon, C¹⁴-metoden, kan man avgjøre når de strandet.

Drivved har en funnet helt opp til 90 meter over nåværende havnivå og disse har ligget godt bevart i permafrosten i 56 600 år. Drivved i 16 meters nivå over havet er datert til 4 500 år. Det er derfor forbudt å rydde bort drivtømmer uten tillatelse. Ikke alt er så gammelt. Trevirket representerer en lang tids-epoke som ender i kassebord og tømmerlast mistet fra våre dagers forbipasserende skip.

På Jan Mayen har en funnet drivtømmer som er 600 år gammelt. Med tanke på kubbestolene som folk utarbeider under overvint-ingen, kan kanskje en og annen bli utført i århundregammelt trevirke og således bli et riktig historisk høysete.

Gunnar Holt
Telemark distriktshøgskole

EN RYTTERGRAV FRA VIKINGTID

Det var varmt i været den høsten. Gradestokken viste ca. 10° dag etter dag. Skulle man ta årstiden i betraktning, burde vi alt fått den første sneen. Normalt ville det også vært begynnende tele i jorden. Det var i slutten av november. Vanligvis er felt-sesongen forlengst over på denne tiden, men ikke dette året. Gravingssesongen 1978 var usedvanlig lang.

Det gode været kom også meg til hjelp. Jeg hadde nylig avsluttet en forsinket gravning på det store gravfeltet Hunn i Borge kommune Østfold. Hver eneste arbeidsdag fryktet vi at dette, dette, var siste dag det var mulig å grave. I morgen kom sikkert sneen! Men sneen kom ikke. Nedbøren kom som regn; tropiske, korte, intense regnskyl. Ja, selv ikke Tor med hammer'n hadde gått i hi ennå. Han hadde som naturen forøvrig tydeligvis tatt feil av årstiden, der han fór over himmelen i sin vogn forspent de to bukkene Tanngjost og Tanngrisner. Hu hei, hvor det gikk! Det braket og gnistret. Den rødskjeggede guden velsignet feltarbeidet med vår-vær.

Vel i hus med alt graveutstyret pakket bort for året, kunne en endelig slappe av. For min del kunne det nå komme både sne og kulde. Men forbannet være mine tanker, og velsignet være Tor og andre hellige værguder som ikke hørte på dem. De forsto kanskje hva som var i gjære. En gammel avgudsdyrker, en tidligere tilhenger av Tor og hans like, skulle gjenoppstå om enn i en noe redusert utgave i Mysen sentrum i Indre Østfold. Dette som gudene forutså ante ikke jeg noe om på det tidspunkt.

Telefonen ringer. Det er en ukjent stemme i den andre enden av tråden. Han presenterer seg som Johan Volden, ordfører i Eidsberg kommune. Stemmen dirrer av iver. Men det var også viktige ting han hadde å berette:

Under gravning i Birkelundsveien på Mysen søndre, gnr.50 bnr.2, hadde kommunens arbeidere funnet deler av et sverd, et spyd, en øks og to sporer. Videre var det også funnet noen benbiter. Volden fortalte at han personlig hadde stoppet alt videre arbeide i grøften til sakkyndige hadde befart plassen.

På funnstedet kunne jeg bare fastslå at gjenstandsbeskrivelsene var riktige. Videre var, som ordføreren hadde sagt, alt veiarbeid stoppet i påvente av en sakkyndig undersøkelse. I veien var det gravet med brøyt en 2,5 m dyp og ca.1,5-2 m bred grøft. Gjenstandene var funnet i grøfteveggen 0,8 m under nuværende gatenivå. Jordsmonnet var kornet morenesand. Oldsakene var funnet i et brannlag som fremdeles var synlig. I dette kunne det også observeres et tydelig lerlag.

Det var nødvendig med en etterundersøkelse på stedet. Kommuneingeniøren gikk med på å ta en pause i arbeidet til de arkeologiske undersøkelsene var avsluttet. Som nevnt ovenfor, var funnet gjort i grøfteveggen. Funnområdet ble utvidet i horisontalplanet slik at brannlaget fremkom i hele sin størrelse. Det kunne måles til ca. 1X1 m. Vertikalplanet viste at brannlaget hadde en dybde på ca.0,4 m. Gjenstandene var funnet midt i brannlaget, noe også høyden, 0,8 m under gatenivå ble målt utifra.

Efterundersøkelsen brakte for dagen resten av sverdet med underhjul og deler av grepet. Under meget vanskelige forhold ble det gravet frem et forholdsvis tynt - ca.4 cm på det tykkeste - organisk materiale. Lengden var ca.0,8 m. Det lå horisontalt midt inne i brannlaget. I den ene enden lå en udefinierbar jerngjenstand. Gravningen frembrakte også en liten stift med hode. Det ble også samlet inn en del brente ben. Derimot var det ikke mulig å få opp kull til en C¹⁴-prøve. Brannlaget bestod utelukkende av kullsort jord og sand med sotlag.

Slik det fremgikk av funnene, var det tydelig at det dreiet seg om en grav fra vikingtid. Ordfører Volden kunne opplyse at hans far engang hadde fortalt at det tidligere hadde ligget en del gravhauger i området. De var blitt slettet ut ved århundreskiftet for å få bedre jorder. Funnstedet ligger også bare ca.300 m fra det vakre "Bjerkelundfeltet" med tolv fine gravhauger og en hulvei. For å kunne komme frem til en sikrere datering av funnet, må vi ta utgangspunkt i oldsakene. Alle gjenstandene er sterkt forrustet. Men sett på bakgrunn av det sure jordsmonnet de lå i, er det merkelig at de er så godt bevart tross alt.

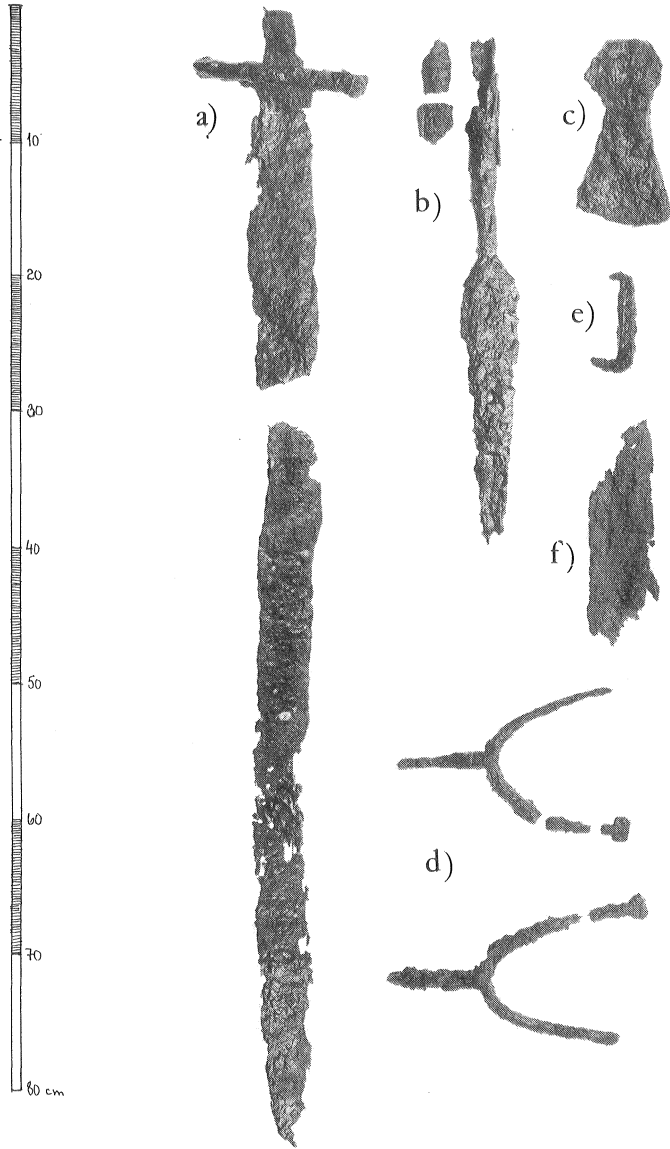

Fig. 1 Det samlede gravfunnet fra Mysen søndre
Foto: Ove Holst, Universitetets Oldsaksamling

Sverdet (fig. 1a) foreligger i to deler. Bruddflatene passer ikke helt sammen. Samlet lengde er 0,84 m. Klingens største bredde er 5,7 cm. Øvre del av grepet og overhjalte er ikke bevart. Videre mangler det ytterste av odden. Røntgenbilder viser hverken damascering eller innskrift. Sverdet har et langt, rett underhjalte med tvert avskårne ender. Etter alt å dømme tilhører det typen M-sverd. (Petersen 1919 s.117ff)

Spydet (fig 1b) er bevart i nesten full lengde. Bare ytterste del av odden og noen biter av falen mangler. Total lengde er 38,7 cm. Røntgenbildene avslørte ingen damascering, men sveisestriper for eggen. Det er usikkert hvilken type spydet tilhører. Mest sannsynlig er det et K-spyd (op.cit. s.31ff). Dog mangler det denne typens markerte midtribbe. Dette kan imidlertid skyldes sterk forrustning.

Øksen (fig. 1c) er best bevart av våpnene. Den er forholdsvis liten, med en største lengde på 14,1 cm. Bredden over eggen er 7,5 cm, mens skafthullet har en største diameter på 6,3 cm. Den kan henføres til H-typen (op.cit. s.43).

De to sporene (fig. 1d og 2) har forskjellig bevaringsgrad. Den ene er fullstendig bevart selv om den ene armen er brutt i to stykker. Disse passer imidlertid sammen i bruddflatene. Den andre sporen mangler en av de rektangulære remplatene. Sporene er henholdsvis 18 og 19 cm lange. Røntgenbildene viser at piggene har stripeornering i edelmetall (sølv). Sporene tilhører Jan Petersens "Redskaper...." fig.34 (Petersen 1951 s.37f).

Det jernstykket som fremkom under gravningen er etter alt å dømme en treforbinder (fig 1e). Formen er avlang og smal med vinkelbøyning i den ene enden. Den andre er brutt av og mangler. Lengden er 7,7 cm, mens største bredde er 3,2 cm.

Av jernmaterialet skal til slutt nevnes en liten stift eller nagle. Lengden er 2 cm, mens hodet har en diameter på 1,1 cm.

På flere av gjenstandene var det rester etter organisk materiale. Majoriteten av dette var tre. Særlig sverd klinger var dekket av trefiber. Universitetets Oldsaksamlings utmerkede preparanter var i stand til å få av store flak (fig. 1f). Dermed hadde vi fått bevart deler av treskjeden. Også treforbinderen var til dels dekket av langsgående trefibre. På øksen satt deler av treskaftet gjen i skafthullet. Samtidig var det trefiberrester på bladets ene side.

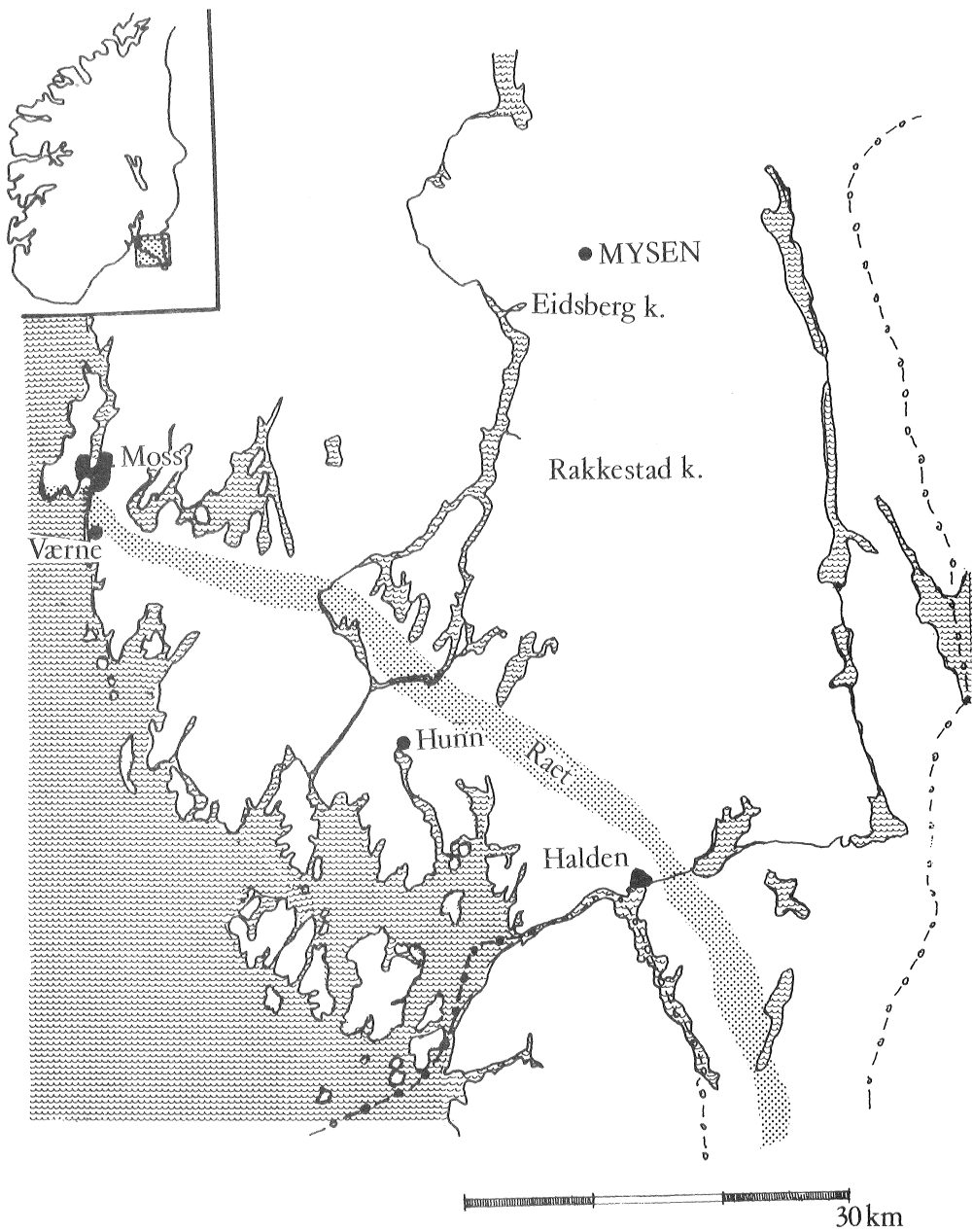
Tekstilrester fantes på begge sporene og øksen. Også dette lyktes det preparantene å få av. Tøyet kunne sees å ha toskaft vevning. I tillegg til dette ble det samlet inn 26,5 g brente ben. Blant disse var det mulig å skille ut skalletaksfragmenter og deler av en tannrot.

Med henblikk på datering har vi en funnkombinasjon av våpenformene M-sverd, K-spyd og H-øks. Hvis vi tar utgangspunkt i sverdet, så hevder Petersen at det er den mest alminnelige sverdtypen i vikingtid (Petersen 1919 s.117). Følgelig har sverdformen en lang levetid. Man må regne med over et halvt århundre. Ut fra funnkombinasjonene dateres den fra midten av 9. århundre til litt inn i det tiende. Dermed har vi fått en noenlunde datering av funnet. Men de to andre våpenformene kan hjelpe oss til en nærmere tidsbestemmelse. Ifølge Petersen har M-sverd tidligere forekommet i kombinasjon med K-spyd og H-øks. Dette bestyrker oss i troen på at det er et samlet funn, og at våre typebestemmelser er riktige.

Efter funnkombinasjonene å dømme tilhører K-spydene vikingtidens yngre avsnitt. H-øksene kan gjennom funnkombinasjoner tidfestes ennå nærmere. Typen synes å begynne ca.900, og tilhører 10. århundres første halvdel (Petersen 1919 s.43). Med tanke på M-sverdenes begrensede funksjonstid i begynnelsen av det tiende århundre, vil gravfunnet fra Mysen trolig datere seg fra ca. 900-920.

Ja, for det er da en grav! For Østfolds vedkommende er det i tillegg et gravfunn utenom det vanlige; en ryttergrav. De to sporene gir klar beskjed i så henseende. Til tross for at Østfolds jord nærmest fungerer som et overflødigshorn når det gjelder arkeologiske funn, så representerer det foreliggende funnet en sjeldenhets. Tidligere er det bare kjent én ryttergrav fra vikingtid i fylket. Den er gravet frem på Hunn-feltet i Borge (Vibe-Müller 1951 s.68ff)

Hvordan skal man forklare graven fra Mysen søndre? Er det en branngrav eller ikke? Brente ben i et brannlag burde være entydig i så måte. Men det er ikke fullt så enkelt. Muligens er personen brent, men i så fall har ikke gravgodset vært med på bålet. Rester av sverdskjeden av tre og økseskaftet er bevart. Samtidig er det rester av tekstil på begge sporene og øksen. Selvfølgelig ville alle tre- og tøysaker vært fortært av likbålet hvis de hadde fulgt med den døde. Den mest nærliggende forklaring er at

Kart over Østfold med steder nevnt i teksten.

den døde er brent uten det gravgodset som fulgte ham i graven. Eftersom det sitter tekstilrester på øks og sporer kan gravgavene ha vært tullet inn i et klede ved deponeringen.

Det er nærmest blitt et aksiom blant norske arkeologer at Østfold er fattig på funn fra vikingtid. Jeg er ikke overbevist om at denne "funnfattigdommen" virkelig er reell. For det første har denne perioden av fylkets fortid ikke tidligere vært tatt opp til en samlet vurdering. Det mangler en oversikt over hvor mange funn det i virkeligheten er gjort fra vikingtiden i Østfold. En overfladisk gjennomgang av Universitetets Oldsaksamlings vikingtidsfunn fra fylket viser at det er langt flere funn enn man får inntrykk av gjennom litteraturen. Fra Østfold synes det også å foreligge flere funn fra senere del av perioden enn man tidligere har vært klar over. Man har tidligere ment at kristne forestillinger tidlig trengte inn på østsiden av Oslofjorden slik at hedenske begravelser tidlig tok slutt (Engelstad 1929 s.15ff).

Det nye ryttergravfunnet vil i fremtiden bidra til å understreke at vikingtidsfunnene fra Østfold er fullt på høyde med de fra andre deler av landet. Graven fra Mysen søndre representerer om ikke en høvding, så i det minste en mann fra et solid velstandsmiljø. For det kan vel ikke være noe annet enn en mann som her er gravet frem? De brente benene er bestemt ved Zoologisk museum i Bergen. Det var ikke mulig å kjønnsbestemme benfragmentene. Kun at de stammer fra en voksen person mellom 20 og 40 år. Våpenutrustningen og sporene tilsier at det må ha vært en mann. Sporene tyder på at han har hatt en viss status. En status som må ha hevet ham opp over den jevne bondestand. Vi vet da også at sporene opp gjennom tidene har hatt stor symbolverdi. De var ofte av edelmetall, forsølvet eller forgylt, og gullsporen fra Værne kloster i Rygge viser at de representerte noe langt utover den primære bruksfunksjon. De to sporene fra Mysen søndre har også innlagt kontrastmetall.

Om nu ryttergravene representerer en spesiell status, er det ikke sikkert alle gravene gir uttrykk for en og samme status. En ryttergrav med mange gjenstander viser oss muligens en person med et annet "embete" enn en med få gravgaver. Dette vil imidlertid bli gjetninger som vanskelig lar seg verifisere. Vi får nøye oss med å slå fast at graven fra Mysen trolig representerer en person et stykke opp på datidens rangstige. Fra annet hold er det også ført momenter i marken for at ryttergravene viser oss menn som

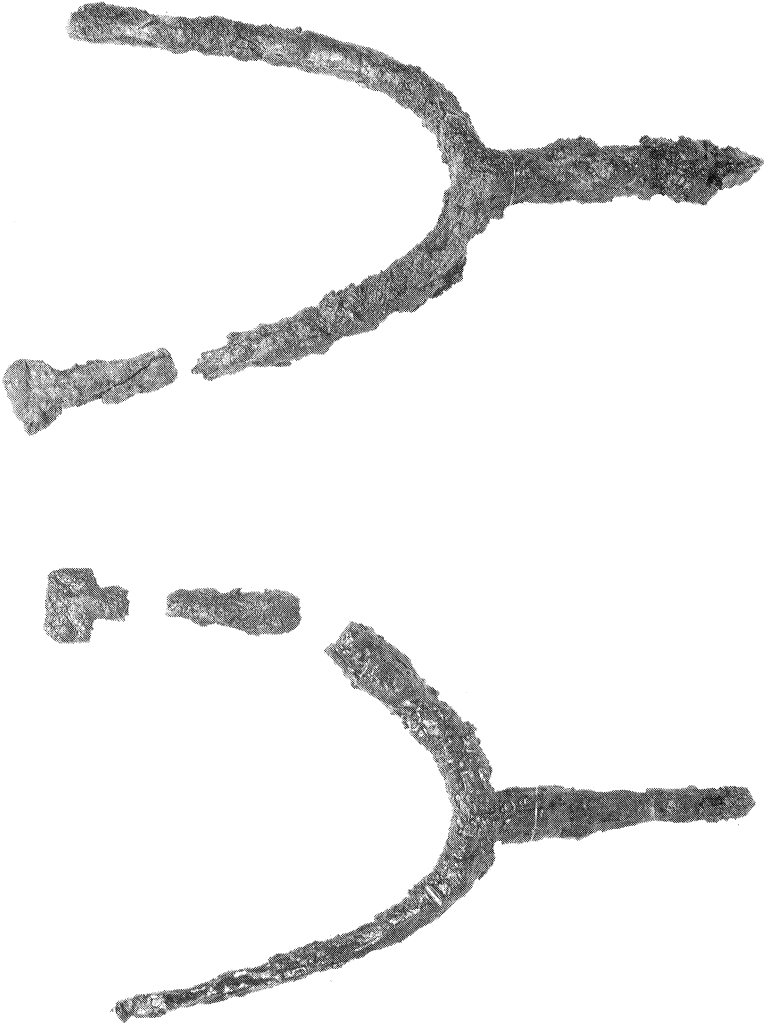

Fig. 2   Detaljbilde av sporene
Foto: Ove Holst, Universitetets Oldsaksamling

innehadde visse politiske funksjoner under kongemakten (Braathen 1977).

Hvis vi prøver å sette graven inn i det samtidige funnmiljø i fylket, så er det ikke i innlandet den konsentrerte jernaldersbebyggelsen ligger. Den har vi i "Ra-bygdene", strøket mellom Moss og Hålden. Men i Eidsberg og Rakkestad er det flere synlige fornminner fra yngre jernalder enn hva som er vanlig for resten av Indre Østfold. Dette sammen med en del funn kan tyde på at man nettopp i disse bygdene har minner om en sterk og markert bosetningskonstellasjon i yngre jernalder (Kfr. Blindheim 1960 s.7ff). Et slikt bilde faller i tråd med det nye funnet.

Takket være det gode været fikk vi avdekket graven. Gudene holder hånd over sine, heter det. Jeg tenker ikke her på artikkelforfatteren, men på den gravlagte vikingen. Dagen etter kom kulden med ned mot 20 minusgrader. Sne falt det også. Da ville det være for sent å komme til syne, rytterherre eller ikke.....

Øystein Johansen
Borgarsyssel museum

LITTERATUR:

Blindheim, O. 1960	Fra Østfolds vikingetid. Et keltisk bronsearbeid fra Rakkestad. I Østfoldarv V
Braathen, H. 1977	Ryttergraver - Politiske strukturer i eldre rikssamlingstid. Upubl. mag. gradsavhandl. Oslo
Petersen, J. 1919	De norske vikingesverd. Kristiania
Petersen, J. 1951	Vikingetidens redskaper Oslo
Vibe-Müller, K. 1951	Vikingegraven I Viking XV

ARKEOLOGI I LOKALSAMFUNNET

Arkeologiske utgravninger har for de fleste mennesker et mystisk og spennende skjær over seg. Her skjer det uvanlige og merkelige ting, mens glade unge mennesker hygger seg i pent vær og pene omgivelser med å grave med teskje og tannbørste.

At et slikt vrengebilde av arkeologisk utgravningsarbeid har fått anledning til å festne seg, er også arkeologenes egen skyld. Arkeologisk utgravningsarbeid i dag foregår for det meste i samband med forskjellige større anleggsarbeid, og for de omkringboende og lokalsamfunnet dukker ofte utgravningslaget opp som troll av en eske. Det blir bilde i lokalpressa av en gutt eller jente (fortrinnsvis jente?) som sitter med en liten mureskje og smiler. Der som det blir gjort funn som pressa synes er interessante, blir det flere oppslag og flere bilder av glade unge mennesker. Og da kommer også etter hvert tilskuerne og får selv se at det graves fram oldsaker med hjelp av pensler og annen småredskap. Dersom det ikke blir gjort "interessante" funn blir det vanligvis ingen flere bilder og reportasjer og ingen tilskuere. Arkeologene forsvinner like hurtig og ubemerket som de kom.

Selv om arkeologene til en viss grad selv har skylda for at dette skjer, så finnes det mange unnskyldende momenter. Arkeologisk utgravningsarbeide er vanligvis hardt og fysisk slitsomt. Det arbeides under tidspress og det er ikke budsjettert, eller muligheter til å budsjettere med informasjonsvirksomhet under utgravningen. Slik at all tid må brukes til å fjerne jordmasse og til å dokumentere det som fjernes. Dessuten finnes det under utgravningsarbeidet prosesser som ikke kan avbrytes for å gi informasjon. I beste fall vil derfor informasjonen besøkende og interesserte får om en utgravning og arkeologi være oppslagene i lokal-

pressa og kanskje en liten mer eller mindre informativ plakat på utgravningsområdet. Av og til avgrenses teksten på en slik plakat til det som utgraverne anser som det viktigste: **DET ER FORBUDT Å GÅ I UTGRAVNINGSSOMRÅDET!!!**

Utgravninger kan drives på en annen måte. I Storbritannia er ofte informasjon om utgravningene et viktig ledd i utgravningsarbeidet. Men det skyldes det beklagelige faktum at midlene til utgravningene ofte må skaffes fra private og innsamlede midler, og enkelte utgravninger kan derfor på en utenforstående arkeolog få et preg som minner mer om et tivoli, med souvenirsalg, enn gjennomtenkt feltarbeide.

På en del utgravninger, kanskje særlig bygravningene, i Norge legges det imidlertid mye vekt på informasjonsarbeidet. Så bildet er ikke fullt så svart som antydnet ovenfor. Det er i første rekke de mindre utgravningene i områdene utenfor disse byene som har et informasjonsproblem.

På Huseby i Sandefjord i Vestfold ble det i september i år foretatt en "alternativ" utgravning i et slikt miljø. Men før vi går over til beskrivelsen og resultatene av denne undersøkelsen, må det påpekes at artikkelforfatteren ikke mener at dette er en form som arkeologiske utgravninger bør få for framtida, at utgravningen på Huseby representerer et unntak, og at det ved undersøkelsen av en rekke fornminner ikke vil være faglig forsvarlig å benytte selv deler av de prinsippene vi grov etter på Huseby. Men at denne utgravningen og liknende kan representere en vei til å skape større forståelse og interesse for arkeologi og vernet av våre fortidsminner i lokalmiljøet.

Bakgrunnen for utgravningen var i korthet følgende: Under opparbeidelse av et nytt anlegg for det lokale idrettslaget, Sandar Idrettslag, ble det våren 1979 klart at den planlagte idrettsbanen ville komme i konflikt med tre gravhauger som lå innenfor området. På bakgrunn av de allerede store midler som var blitt benyttet, og at haugene til dels var kraftig rasert (noe som var skjedd før opparbeidelsen av idrettsanlegget) fant fornminneutvalget ved Universitetets Oldsaksamling det mulig å oppheve fredningen av haugene mot at Sandar Idrettslag og Sandefjord kommune bekostet utgravningen, slik Lov om kulturminner forutsetter.

Problemet i denne forbindelsen var naturlig nok økonomien. Gravhaugene var i det en kan kalle mellomklassen og et trenet utgravningslag måtte regne med ca. 3 ukers utgravningstid på hver av haugene. Noe som ville ha ført til at kostnadene ville ha blitt ca. 120-150 000 kr. Dette ville i seg selv bety en meget hard belastning på et lite idrettslags allerede anstrengte økonomi. Sandar Idrettslag tilbød seg imidlertid å stille all nødvendig arbeids hjelp utover det en trengte av feltarkeologer for å sikre utgravningens faglige standard. Og fra Sandefjord kommune skulle det stille maskiner i den grad det var behov for slike under arbeidet.

På bakgrunn av dette utarbeidet man på Oldsaksamlingen et kostnadsoverslag og det ble tatt ut en feltarkeologgruppe på fem personer. Denne gruppen bestod av en utgravningsleder og fire assi-

stenter, der to av assistentene hadde meget vid utgravningspraksis slik at de kunne fungere som selvstendige feltledere.

Fra Idrettslagets side ble det nedsatt en lokal styringsgruppe som skulle koordinere og organisere forarbeidet. Det viste seg imidlertid vanskelig å skaffe nok arbeidskraft i de fire ukene utgravningene skulle vare. Lokalt ble det derfor i samråd med utgravningslederen tatt initiativ for å undersøke interessen på ungdomsskolen for å delta med noen elever i deler av undersøkelsen.

Fra skolen ble det meget positiv respons. Alle 8. og 9. klassene fikk tilbud om to eller tre dagers fri fra skolen mot å arbeide på utgravningene. Og oppslutningen fra elevene var enorm, samtlige elever meldte seg.

Dette førte til en viss skepsis. En stilte seg spørsmålet om elevene primært ønsket å få være med på en utgravning eller om de ønsket et par dagers skolefri. Men erfaringene under utgravningen viste at med den nødvendige instruksjon, forklaring og motivering var nesten samtlige av de ca.50 elevene som totalt deltok virkelig var interessert i utgravningen.

Selve utgravningsarbeidet ble organisert på følgende måte: Ungdomsskoleelevene fra Varden Ungdomsskole ble inndelt i grupper på 8-9 elever der hver gruppe arbeidet to eller tre dager sammenhengende. I tillegg til disse deltok fire faste frivillige voksne hver dag, foruten en del frivillige voksne som arbeidet fra en til tre dager hver. Dessuten ble det av Idrettslaget og andre interesserte holdt dugnad på lørdagene, der det ble utført tyngre og grovere utgravningsarbeide. Disse lørdagsdugnadene ble gjort kjent i lokalpressen, noe som bl.a. førte til at en japansk arkeolog som tilfeldigvis oppholdt seg i Sandefjord ble med på utgravningene to lørdager.

Før selve arbeidet tok til var det lagt ut målesystem og all vegetasjon på fortidsminnene var fjernet. Da den første gruppen av skoleelever ankom fikk de, som alle de andre gruppene som kom seinere, en kort informasjon om hvorfor gravhaugene skulle utgraves. Hva gravhaugene var, hvor gamle vi antok de var og hvorfor de var plassert der de var. M.a.o. et forsøk på konkretisering av Lov om kulturminne og en lokalarkeologisk skisse. Før utgravningsarbeidet startet forklarte vi også kort om målesystemet og andre hjelpemidler og ga en kort instruksjon i utgravningsteknikk. Etter hvert som gravningen gikk framover viste vi fram forskjellige fyllskifter o.l. som elevene måtte være oppmerksomme på. Den samme informasjonen fikk den gruppen av voksne som deltok som ubetalt arbeidskraft. Men siden flertallet av denne gruppen deltok under hele utgravningsarbeidet ble vel ofte den oppfølgende informasjonen gitt mer sporadisk etter hvert som disse fikk mer trening og teknikk.

De fleste gruppene av skoleelever fikk også under utgravningsarbeidet en grundigere innføring i arkeologi, med utgangspunkt i det arbeidet de deltok i.

Når elevene begynte å grave ble de inndelt i grupper på 2-4, avhengig av hva slags arbeid som skulle utføres. Disse smågruppene arbeid ble hele den første dagen nøye overvåket av en feltarbeider som også rettet dem i arbeidet. Den andre og tredje dagen arbeidet de mere fritt, men hele tiden under overoppsyn, og det ble hele tiden tatt ut tilfeldige gravebrett til sålding for å kontrollere om opplysninger skulle gå tapt. Dette viste seg imidlertid ikke å være tilfelle.

Elevene fikk også i den grad det var mulig delta i andre deler av utgravningsarbeidet, som f.eks. tegning og nivellering. Men siden

det vesentligste av tiden gikk med til overvåking, fikk vi i svært liten grad utført slikt arbeide mens elevene var på feltet. Arbeidsdagen for den feltarkeologiske gruppa var derfor lagt opp slik:

Arbeidet begynte kl. 8, og fram til kl. 9, da skoleelevene kom, gikk tida med til dels praktisk tilrettelegging av dagens arbeid, dels til å utføre dokumentasjon. Elevene arbeidet fram til kl.14 og tida fra 14 til 16 ble benyttet til dokumentasjon og tilrettelegging av neste dags arbeide.

Bare en av de tre gravhaugene ga gravfunn og vanskeligere konstruksjoner. Dette kan være en av årsakene til at undersøkelsen gikk så glatt som den gjorde. Vansker kunne det ha blitt dersom det skulle ha dukket opp flere konstruksjoner samtidig, slik at samtlige feltarbeidere måtte ha tatt direkte del i utgravningsarbeidet. Det viste seg nemlig at slike ting som formgravning med graveskje av fotgrøften rundt en av gravhaugene enkelte ganger var vanskelig å få utført på en tilfredsstillende måte.

På grunn av den "uvanlige" sammensetningen av utgravningsmannskap, fikk vi usedvanlig stor dekning i lokalpressa. Dette førte til et stort antall besøkende på utgravningen, for det meste av skoleklasser. (En uoffisiell beregning fra en av feltarbeiderne går ut på at ca.1000-1500 skoleelever besøkte utgravningen.) For

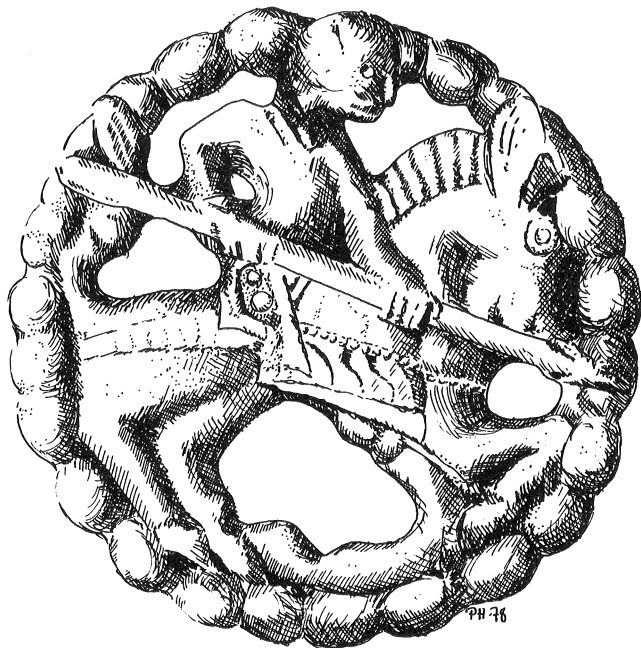
å kunne gi en tifredsstillende informasjon om arbeidet, og ikke minst om hvorfor vi grov, ble det tatt kontakt med Pedagogisk Senter i Sandefjord, og gjort merksom på at skoleklasser gjerne kunne komme og besøke utgravningene, men at det bare ville bli gitt informasjon om utgravningene i tidsrommet fra kl.11 til 1230 da dette var det tidsrommet vi lettest kunne avse tid til informasjon. Dette førte med seg at alle skoleklasser, med ett unntak innfant seg på denne tiden eller kom etter forhåndsavtale med utgravningslederen.

I tillegg til disse omvisningene var det også en forhåndsavtalt omvisning med Sandar Historielag på slutten av utgravningen. Det vi opplevde under utgravningene på Huseby burde vitne om at det eksisterer et stort og udekket informasjonsbehov og en vidt utbredt interesse for arkeologi, og at en ved feltarbeidet ofte kan hjelpe til å dekke dette behovet, samt å kanalisere denne interessen i den retning vi som arkeologer selv ønsker. Det er en av de positive konklusjoner vi kan trekke av Husebyutgravningen. En negativ konklusjon er at dette forutsetter kanskje mer langvarig og bevisst forarbeid enn det vi gjorde før denne utgravningen. Antakelig burde vi på forhånd ha truffet de elevene som skulle delta, og de burde ha fått en del av den informasjonen vi ga dem i god tid før de møtte på feltet. Av andre erfaringer bør det nevnes at arbeidet gikk lettest når gruppene var minst. Det bør ikke være mer enn to frivillige pr. feltarbeider, og to eller tre dagers deltakelse var i snaueste laget. De gruppene som fungerte best var med i utgravningsarbeidet i tre dager, antakelig ville det beste ha vært om de hadde deltatt i en full arbeidsuke (5 dager). Likeledes var det stor forskjell mellom 9. og 8. klasse når det gjaldt konsentrasjonsevnen. Det er mulig at en for framtida ikke bør gå lenger ned i klassetrinn enn til 9. klasse. Og til slutt, været var godt under hele utgravningsperioden. Muligens kunne resultatet ha vært et annet dersom det hadde vært dårlig vær.

Men at det ikke har vært et helt feilslått eksperiment kan kanskje temadagene for Varden ungdomsskole i dette skoleåret vitne om. Emnet er nemlig, etter elevenes eget forslag: Vikingtiden. Kanskje vi også nådde så langt at det blir en vikingtid der det ikke er horn på hjelmene?

Per Haavaldsen
Universitetets Oldsaksamling

VIKING

Som medlem av NORSK ARKEOLOGISK SELSKAP får De
tidsskriftet VIKING tilsendt gratis hvert år.

Universitetets Oldsaksamling, Frederiksgt. 2, Oslo 1

I UTKANTEN AV ET MAKTSENTRUM

-en kvinne fra fortiden og hennes miljø

I forbindelse med opparbeidelse av et idrettsanlegg på Huseby på Vesterøya ble det i høst utgravet tre gravhauger. Haugene lå samlet i en liten gruppe og beliggenheten var noe forskjellig fra det som er vanlig for gravhauger i dette distriktet. Disse haugene lå ikke høyt og fritt i terrenget med vidt utsyn over sjø eller dyrket mark. Tvert i mot var de omgitt av fjellknauser på tre kanter og på den fjerde, mot sør, hadde det tidligere vært myr. Lokalnavnet på stedet var Myraløkka, et navn som sier det som bør sies om naturforholdene.

Årsaken til haugenes plassering var imidlertid ikke noe problem, de lå ved det gamle historiske og antakeligvis også forhistoriske veifaret som har ført innover Vesterøya til fastlandet. I dag er Vesterøya en halvøy, men bare for ca. 150-200 år siden var det ved høyvann ennå mulig å ro forbi på innsiden av Vesterøya. Langs dette veifaret ligger ennå i dag flere bevarte små gravfelt og gravhauger. Og muntlig tradisjon og funn av oldsaker vitner om flere graver fra forhistorisk tid langs dette veifaret.

Gravhaugene, to rundhauger og en langhaug, var en del ødelagt før undersøkelsen startet. Dette betydde ikke at de behøvde å være uten funn eller viktige opplysninger om fortida i dette området. Vi visste på forhånd at de langhauger i søndre Vestfold som hadde gitt daterende og kjønnsbestemmende funn hadde inneholdt kvinnegraver fra yngre jernalder. (Påvist av Trond Løken i upublisert magistergradsavhandling Oslo 1974). Fra Huseby var det tidligere innkommet til Oldsaksamlingen to mannsgraver fra yngre jernalder. Og fra det øvrige Vesterøya fantes det ikke

gravfunn som var eldre enn yngre jernalder. Fra yngre steinalder var det kjent mange buplasser, antageligvis fangstbuplasser, og fra bronsealderen et av de fineste depot- eller offerfunnene som er kjent fra Sørøst-Norge. Men eldre jernalder var en funntom periode, bortsett fra en antatt fangstbuplass ytterst på halvøya.

Det var derfor med en viss spenning at undersøkelsene tok til. Spørsmålet var om hele gravfeltet tilhørte yngre jernalder, eller skulle vi kunne gjøre de første sikre eldre jernaldersgravfunnene på Vesterøya? Et ytterligere spenningsmoment var at utgravningene på Huseby faktisk var en av de få sakkyndige undersøkelsene av gravhauger i et rent kystmiljø i søndre Vestfold, med unntak av Kaupangutgravningene. Hvor utrolig det enn høres har den arkeologiske aktiviteten i søndre Vestfold, som jo er et kyststrøk, vært mer eller mindre knyttet til raet, noe som kanskje har gitt dette et noe for sterkt ry som ferdselsåre og busetningssentrum i førhistorisk tid.

Som det så ofte hender ved arkeologiske utgravninger ga ikke gravhaugene de store og spennende funnene som så mange venter skal komme fram ved utgravninger. Den ene rundhaugen var helt uten funn, til og med spor etter gravanlegget manglet, det eneste vi fant var noen kullbiter på den gamle markoverflaten i bunnen av haugen. Den andre rundhaugen inneholdt rester av en brent begravelse. Men dessverre var graven blitt utsatt for plyndring og det eneste vi fant som tydet på en grav var noen få smuler med brente bein. Ingen av disse to ga oss derfor muligheter til å finne en nærmere datering enn jernalder generelt.

Etter disse ikke så oppløftende resultater, fortsatte utgravningen av den tredje gravhaugen; langhaugen. Da denne haugen ikke hadde spor etter inngrep fra nyere tid, håpet vi å kunne finne en urørt grav.

Allerede ved arbeidet med å fjerne torven av gravhaugen, viste det seg at det var en noe uvanlig gravhaug vi arbeidet med. Haugen hadde en fotkjede av stein langs kantene. Dette er ikke så uvanlig, men det som skilte haugen ut fra det vanlige, var at steinene langs langsiden hadde vært kantstilte heller, mens steinene som lå i endene av haugen var heller som lå vannrett. Dessuten viste det seg at haugen i flaten var spissoval eller skipsformet. Dessverre var haugen ødelagt av en skogsvei langs den østlige lengdekanten. Men så mye var bevart at gravhaugens

Øverst: Den båtformede haugen under utgravning

Foto: Forfatteren

Nederst: Rekonstruksjon av den samme haugen. Tegning: Per Hernæs

opprinnelige form kan rekonstrueres. Haugen må opprinnelig hatt form nærmest som en kvelvd båt, ca. 14 m lang, 3,5 m bred og 0,8 m høy.

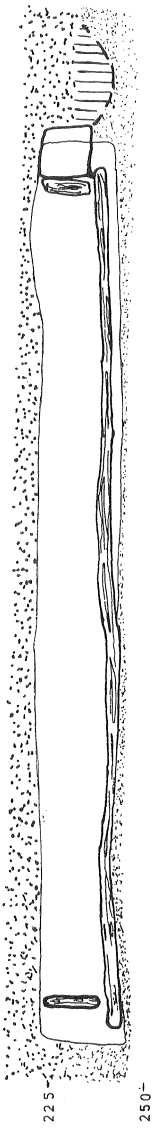
Inne i "båten" lå det ei trekiste, i kista et vevsverd, en nøkkel og en sigd. Nord for kista rester av et leirkar, sør for kista et kar av kleberstein, et vevlodd og et treskrin som mellom annet inneholdt ei rav(?)perle, to små sømglattere av stein, et bryne og saks og kniv.

Graven var således ikke rik på "gods og gull", men bar preg av jevn og solid velstand. Det er allikevel to forskjellige aspekter ved funnet vi kanskje bør se nærmere på.

Det første er gravskikken. Haugens form med dens markerte båtform er sjelden. Fra Istrehågan i nabokommunen Tjølling, finnes en parallell. Men her er de sidestilte hellene en del større. Ellers kjennes det et liknende anlegg fra Ølbjør på Jæren. Men her lå den skipsformede steinlegningen inne i haugen. Og samtidig med vår utgravning ble det også gravet en lignende, men

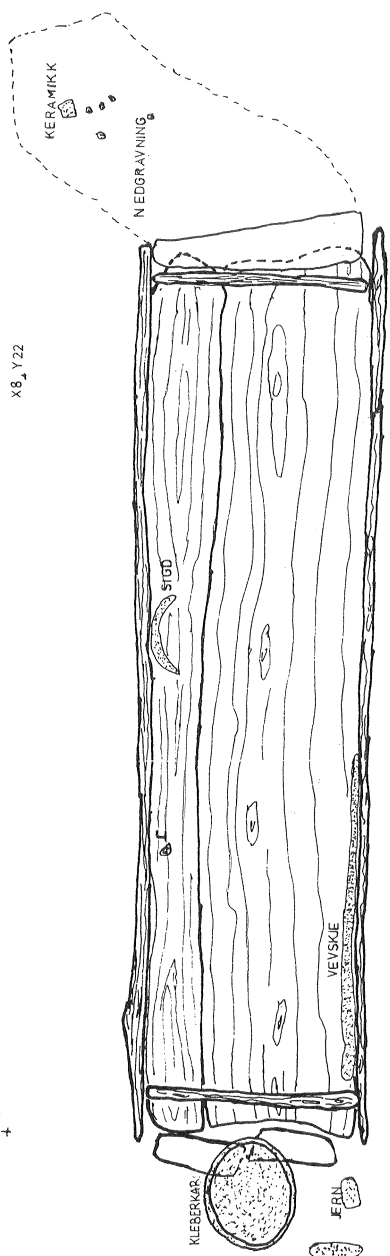

Trekiste fra den båtformede haugen. Foto: Forfatteren

X 6, Y 22

X 8, Y 22

SARIN

Huseby 110/2, Sandar p,
Sandefjord k, Vestfold.
Plan og profil av grav i
haug 3
Per Haavaldsen sept.1979

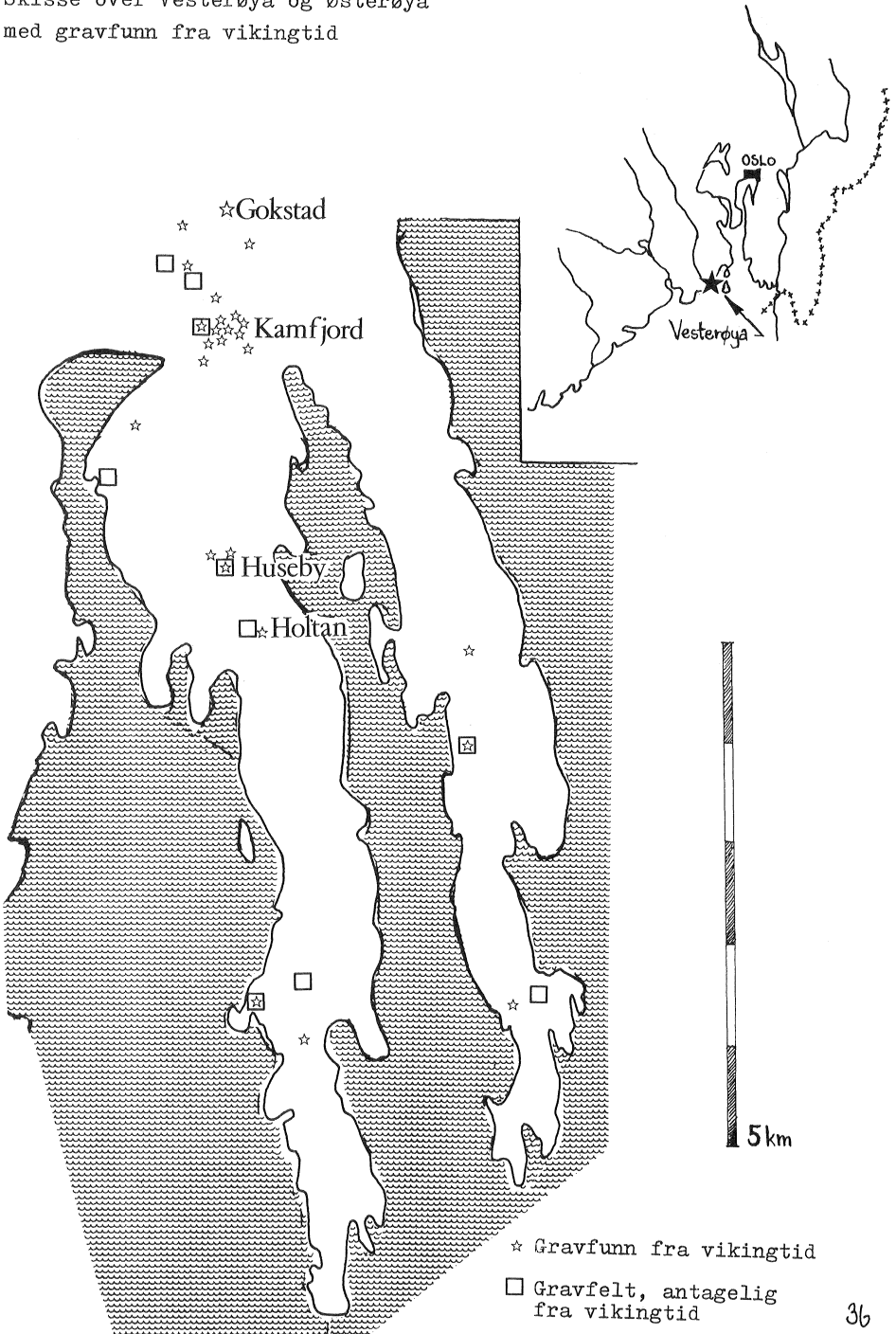
mer ødelagt gravhaug i Idd i Østfold. Også denne graven inneholdt en kvinnegrav fra yngre jernalder (muntlig opplysning fra amanuensis Øystein Johansen).

Båtgraver er forholdsvis vanlig som gravskikk i yngre jernalder i Vestfold. Men i tillegg til båtformen på gravhaugen inneholdt vår haug også en kiste av tre som var nedskåret i undergrunnen. Fra enkelte hold har det vært hevdet at nedskårne ubrente begravelser fra vikingtid kan skyldes kristen påvirkning (E.Engelstad Universitetets Oldsaksamlings Årbok 1928 s.20). Et annet trekk ved graven fra Huseby, nemlig at kvinnen manglet smykker, kan kanskje styrke en slik påstand. Men etter forfatterens mening er dette ikke tilfelle. For det første kjenner vi kistebegravelser fra langt tidligere tidspunkt (f.eks. fra Tveitane i Brunlanes fra yngre romertid), for det andre var graven og kisten orientert N-S, og ikke som ved kristen gravskikk Ø-V. For det tredje, smykker var ikke en nødvendig bestanddel i kvinnegraver fra vikingtid. Fra gravplassene på Kaupang i Tjølling finnes det smykker i bare ca. 50% av kvinnegravene, (etter opplysning fra førstekonservator Ch. Blindheim). Det må derfor i vikingtid i Vestfold ha eksistert minst to typer av kvinneklær, hvorav bare den ene forutsetter bruk av smykkespenner. Lise Bender Jørgensen har foretatt en analyse av kvinneklæren i vikingtidens Danmark (Kontaktstencil 13 Århus 1977 s.3-23). Bare ca. 30% av vikingtidens kvinnegraver i Danmark inneholder skålformede spenner som draktsmykker. Og Bender Jørgensen mener å kunne påvise flere forskjellige typer av kvinneklær i vikingtiden. Hun mener at det er bl.a. sosiale årsaker til disse forskjellene i draktskikken, der en overklasse og en underklasse har båret kvinneklær som ikke betinget skålformede spenner. Hvor skal så kvinnen fra Huseby plasseres i et slikt spektrum? Før vi svarer på dette bør vi se litt på det miljøet som graven kommer fra.

Enkelte historikere har utpekt Holtan og Husebygårdene som et mulig maktsentrum i vikingtida, og påpekt den nære beliggenheten til funnstedet for Gokstadskipet.

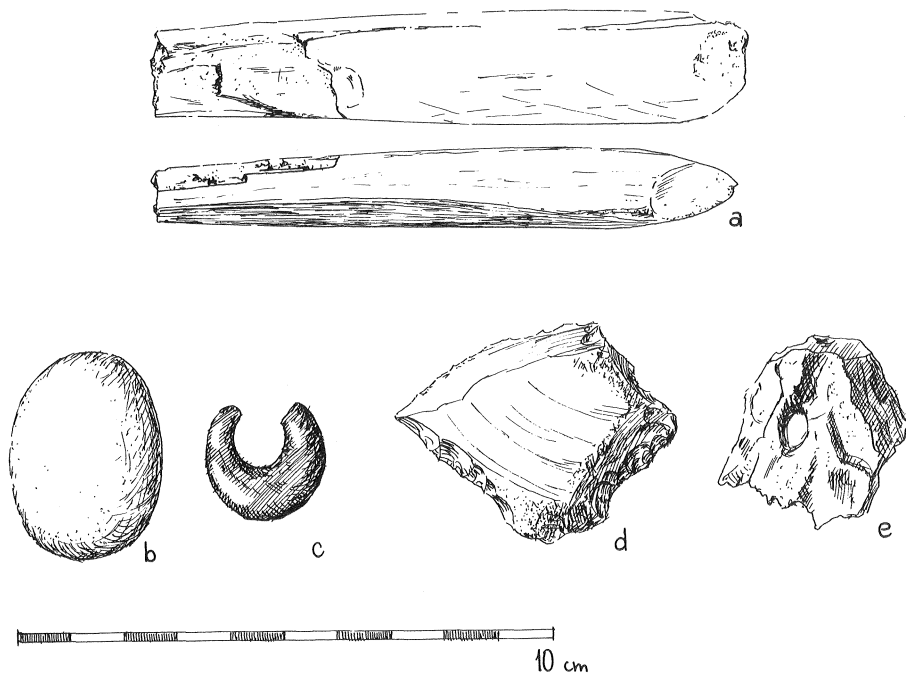
Arkeologisk synes en slik hypotese ikke å kunne underbygges. Den samlede fornminnebestanden i området før vår undersøkelse var på 8 gravhauger. Og selv om vi må regne med at en god del er forsvunnet, er allikevel 8 gravhauger med diameter på omlag 10 m lite å grunnlegge et høvding- eller kongesete på. Videre var det fra Huseby kjent to mannsgravfunn fra vikingtid, og et

Skisse over Vesterøya og Østerøya
med gravfunn fra vikingtid

tapt gravfunn fra Holtan. Ingen av de bevarte gravfunnene vitner om noen overveldende luksus. Det eneste merkelige er skår av et importert leirkar av såkalt tinnfoliert keramikk, en leirkartype som i Norge bare kjennes fra Kaupang.

Topografisk synes også hypotesen svakt underbygget. Fra Huseby er det ca. 3,5 km til funnstedet for Gokstadskipet. Dette er i

- Gjenstander funnet i det lille treskrinet i grava i haug 3,
- a. Bryne, sett forfra og fra siden
  - b. Liten sømglatte av hvit strandstein
  - c. Perle av rav eller jet(?)
  - d. Ildslagningsflint
  - e. Stykke av rombeporfyre med naturlig hull, uten spor av bearbeiding eller bruk.

og for seg ingen avskrekkelige avstand og på kart i målestokken 1:250 000 vil det jo virke direkte nært. Men terrengmessig er Huseby-Holtanområdet nærmest avskjermet fra området rundt Gokstadhaugen. Det maktsentrum som Gokstadskipet vitner om må derfor søkes annetsteds hen. Og i det arkeologiske materialet finner vi spor etter et slikt sentrum. Men det ligger nettopp i området rundt Gokstadhaugen, på gårdene Gokstad og Kamfjord. Innenfor et lite område omkring det sundet som i vikingtida skilte Vesterøya fra fastlandet har det tidligere ligget minst to større og et mindre gravfelt. I dag er disse fjernet, men et av dem er blitt registrert ved flyobservasjon og har inneholdt gravhauger av anselige dimensjoner. Dessuten finnes det fra dette området en rekke sikre og antatte gravfunn fra vikingtid. Dessverre mangler det viktige opplysninger om de fleste av disse funnene, men det dreier seg om minimum 15 gravfunn som er innkommet til Universitetets Oldsaksamling. I tillegg kommer funn som ble gjort før fredningsloven av 1905 ble vedtatt og som nå er i privat eie, og som dessverre ikke er framvist til Oldsaksamlingen.

Dessuten har funnene fra dette området preg av en høyere kvalitet enn den vi kjenner fra Huseby-Holtan. Foruten selve Gokstadfunnet er det funn av utenlandske bronsekar, og hele tre av de seks bevarte sverdene fra disse gravene har hatt sølvinnlagte mønstre på hjaltene.

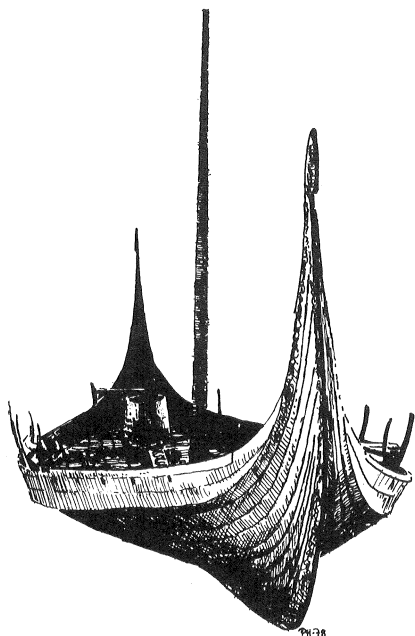
På en slik bakgrunn bør vi kanskje flytte kongsgården eller høvdingsetet fra Huseby-Holtan til Kamfjord-Gokstad?

Hvor skal man så plassere de vikingtidsgravene som er funnet på Huseby? Fra å ligge på "kongelig grunn" havner de sammen med de fleste andre vikingtidsgravene fra Vestfold i egen jord. Det er gravene til velstående bønder. Mennesker som har bodd i utkanten av maktsentrum, men allikevel så nært at det har influert på kvinnes draktskikk og ført fremmedartet keramikk og kanskje andre varer inn i dagliglivet på gården. I hvilken grad det å bo i nærheten av et slikt maktsentrum har medført andre goder eller under enn "moteriktige" klær og eksotiske gjenstander kan vi ikke gi noe svar på ut fra våre utgravninger. Det er en hemmelighet gårdsfolket på Huseby har tatt med seg i gravhaugene, men som vi ikke kan finne.

Per Haavaldsen

Universitetets Oldsaksamling

Universitetets Oldsaksamling

Vikingskipshuset

De tre vikingskipene fra Tune,
Gokstad og Oseberg. Åpningstider:

2/5-31/8 : kl.10-18 alle dager

1-30/9 : kl.11-17 "

1/10-30/4: kl.11-15 "

Den forhistoriske avdeling

Rike samlinger fra førhistorisk
tid og middelalder. Av særlig
interesse: Vikingtiden.

1/6-30/8 : kl. 11-15

1/9-31/5 : kl. 12-15

Mandager stengt.

NICOLAY

Tidsskrift for nordisk arkeologi. Utgis av studentene ved
Universitetets Oldsaksamling.

Adresse: Universitetets Oldsaksamling,
Frederiksgt. 2, Oslo 1 Postgiro 2050250

Utkommer 2 ganger i året. Årsabonnement n.kr. 15,-
Løssalg kr. 7,50 pr. eks.

Nicolay utgis med økonomisk støtte fra Studentsamskipnadens
kulturstyre.

Redaksjonskomité: Per Hernæs, ansv.red.
Mari Høgestøl, regnsk.fører
Alena Hernæs, medarbeider

Artikler bør være illustrert med tegninger og/eller fotografier
og må ikke være på mer enn 10 maskinskrevne sider (med illustra-
sjoner.) Manuskriptene returneres ikke uten at det foreligger
skriftlig ønske om dette.

Antikvar Nicolaysens undersøkelser

Nicolay Nicolaysen (1817-1911) var utdannet jurist. Da "Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring" ble stiftet i 1844, var han fra starten et aktivt medlem. I 1851 ble han formann, og da det senere ble aktuelt å opprette en antikvarstilling, var han selvskreven til denne.

I en årrekke reiste han land og strand rundt for å beskrive og undersøke minnesmerker fra oldtid og middelalder. Fra 1867 til 1901 grov han ut ca. 1400 gravhauger, og funnene fra dem ble levert til Universitetets Oldsaksamling, hvor de utgjør en viktig del av jernaldersmalingen. Det kan derfor være en interessant oppgave å foreta en undersøkelse av hans feltmetodikk for å se i hvilken grad hans summariske gravningsrapporter er pålitelige.

Ettertidens dom over Nicolaysens undersøkelser har ofte vært ganske hard. Bjørn Hougen hevder at det selv ut fra samtidens forutsetninger kan reises alvorlige innvendinger mot Nicolaysens gravningsmetoder. Presise iakttagelser brød han seg lite om. Likevel har han brakt for dagen et stort og verdifullt materiale, og han har sikret oss funn som i mange tilfeller ellers ville gått tapt på grunn av nyrydning og utbygning. (Hougen 1954 s.35-36).

I forbindelse med bearbeidingen av det store materialet fra Kaupang i Tjølling har Charlotte Blindheim gitt en vurdering av blant annet Nicolaysens undersøkelser der i 1867. Hun peker på at han i dette tilfellet har sørget for kartlegging av gravfeltet, og at gravningsrapporten er fyldig sett i forhold til andre av hans innberetninger. Blindheim mener at vi i hvert fall for Kaupangs vedkommende kan stole på Nicolaysens observasjoner og rapporter (Blindheim 1977).

Ved to anledninger har jeg ettergravd hauger som tidligere er undersøkt av Nicolaysen, og det er resultatet av disse gravningene som skal legges frem her. Hensikten er å undersøke

hvordan han har foretatt sine gravninger, og om hans rapporter er pålitelige.

I 1884 undersøkte Nicolaysen et gravfelt på Nordre Melø, Hedrum i Vestfold. På en sandslette nord for gården lå det 38 gravhauger hvorav 30 ble gravd. Åtte av haugene ble ikke undersøkt "fordi de enten vare saagodtsom udgravet eller bevoxede med større trær" (Nicolaysen 1885).

I forbindelse med nydyrkning ble det foretatt nye undersøkelser i 1975. Det ble da registrert ni gravhauger og syv lave forhøyninger. Dessverre laget ikke Nicolaysen en skisse over gravfeltet, slik at det nå er vanskelig å identifisere alle haugene etter hans beskrivelse.

De haugene som ikke ble gravd i 1884, ligger i to grupper. det er interessant at haugene i den ene gruppen er blant de største på feltet. Selv om haugene er noe skadet ved tidligere plyndringsforsøk, er det såvidt store deler urørte at dette ikke skulle hindret Nicolaysen i å undersøke dem. Det er mulig at haugenes størrelse samt at det sikkert har vokst flere trær på disse enn på de mindre haugene, har gjort at han lot dem ligge urørte. Han har heller ikke undersøkt enkelte småhauger, trolig fordi de allerede var sterkt beskadiget i eldre tid. En utgravning som ble foretatt i 1977, viste at disse haugene var omrotete, og det ble ikke påvist rester av graver i dem.

De syv lave forhøyningene er trolig rester av hauger som Nicolaysen hadde undersøkt. De var 7-11 m i diameter og hadde form av sirkulære voller, høyden var 0,2-0,4 m, og sentrum lå lavere enn omkringliggende markoverflate.

Spørsmålet er om Nicolaysen foretok en total undersøkelse av disse gravhaugene eller om det lå urørte deler av dem igjen. For å få svar på dette ble de utgravd. Under torvlaget var det steril undergrunn som bestod av sand. Bare i en haug kunne rester av den opprinnelige markoverflaten gjenfinnes i ytterkanten av haugen. Det synes klart at Nicolaysen hadde totalgravd disse haugene, men fremdeles var det uklart hvordan haugrestene hadde fått denne formen.

Nicolaysen har skrevet en veiledning i hvordan undersøke gravhauger. Før undersøkelsen måles haugen, og midten markeres med et merke som blir stående inntil gravningen er avsluttet. Torven fjernes, man begynner å grave på innsiden av fotens torvkant eller fotkjede om slik finnes, og følger auren inn-

over mot sentrum. Massene kastes bak utgraveren. Han mener at en haug først er fullstendig undersøkt når den er gjennomgravd i sin helhet. (Nicolaysen 1874 s.125-126).

Det er mulig at haugrestene har fått det omtalte utseendet ved at Nicolaysen har latt haugfoten stå igjen urørt. Profilene gjennom haugrestene tyder imidlertid ikke på at dette kan være hele forklaringen. Det synes rimelig at Nicolaysen har latt grave noe dypere i sentrum, og at massene er kastet ut til sidene. På denne måten kan den sirkulære vollen ha blitt til. Han hevder riktignok at man ikke skal gå dypere enn auren, men det fremgår også at han var kjent med at det fantes nedskårne graver i enkelte hauger (Nicolaysen 1874 s. 115, 125.)

Etterundersøkelsen av haugene viser at de var totalgravd. Formasjonene er trolig blitt til ved at masse er kastet ut fra sentrum og til sidene. Forklaringen på at vi ikke fant rester av alle haugene han grov, kan være at han bare grov dypere i enkelte av dem.

Senere har jeg registrert lignende haugrester på andre gravfelt. Blant annet gjelder dette Bringsvær og Vik i Fjære, Grimstad i Aust-Agder. I årene 1875-77 foretok Nicolaysen utgravninger i Fjære og undersøkte da 152 fortidsminner (Nicolaysen 1876, 1877 og 1878).

Fjære er et rikt arkeologisk område, og på raet her ligger det nærmest sammenhengende gravfelt på samme måte som i Østfold og Vestfold. Nicolaysen gjorde rike funn fra eldre jernalder, men også fra yngre bronsealder og yngre jernalder.

Av særlig interesse i denne forbindelse er Nicolaysens haug 42 på Spedalen som ble ettergravd i forbindelse med veiomlegging i 1976. Han nevner at haugen var 62 fot (ca. 19,4 m) i diameter og 5 fot høy (ca. 1,6 m). Visstnok hadde høyden vært noe større. Den bestod av jord og stein med noen meget store stein omkring midten. På tre steder i haugen fant Nicolaysen leirkar, skår av leirkar og brente bein (C 7801-03). (Nicolaysen 1877 s.124-125). Johs. Bø daterer funnene til slutten av eldre romertid (Bø 1931 s.36).

Ved ettergravningen i 1976 viste det seg at den nordligste tredjedelen av haugen var fjernet. Haugen hadde fotgrøft og var 20 m i diameter og 0,9 m høy. I sentrum lå det en stor steinblokk. Rundt denne var det en del mindre stein.

Gravningen viste at haugen var sterkt omrotet. Det ble på-

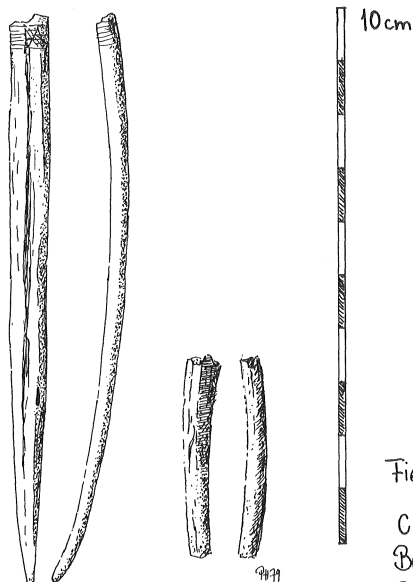

Fig. 1:

C 34736 a

BEINNÅLER FRA SPEDALEN, GRIMSTAD
FORFRA OG FRA SIDEN.

vist restene av en grav som inneholdt restene av to bennåler (fig. 1), noen få leirkarskår og brente bein (C 34736). Gjenstandene kan dateres til romertid-folkevandringstid.

Det synes dermed klart at Nicolaysen ikke har foretatt en total utgravning av haug 42. En av grunnene til dette kan være de store steinene i de sentrale delene av haugen. Disse var vanskelige å fjerne med håndkraft, og vi var derfor avhengige av gravemaskin. Steinene har nok vært et problem for Nicolaysen ved hans utgravning. En annen sak er at det her dreier seg om en stor haug med diameter nær 20 m, og det kan ha fortont seg som en ulønnsom oppgave å foreta en systematisk gjennomgravning av haug 42. Haugresten virket omrotet, så det er mulig at Nicolaysen likevel har gravd større deler av haugen enn det man nå får inntrykk av.

Det er i denne forbindelse grunn til å trekke frem en undersøkelse som Nicolaysen foretok på Evje Nikkelverk i Aust-Agder i 1882. Feltet bestod av 45 hauger og av disse grov han 24 (Nicolaysen 1883). Det er senere foretatt flere utgravninger der, og her skal nevnes en som Perry Rolfsen foretok i 1973.

Haug 5 var 18 m lang og 5 m bred. Nicolaysen opplyser at haugen var 1,1 m høy. Det var "kulrand ved bunden, ellers intet" (Nicolaysen 1883 s.16). Ved undersøkelsen i 1973 var

Fig. 2. Spannformet kar under utgravning i haug 5,
Evje Nikkelverk, Aust-Agder.
Foto: Perry Rolfsen

største høyde 0,5 m. Reduksjonen skyldes trolig sandflukt. I haugen ble det funnet to branngraver fra folkevandrings-tiden. Den ene var en gryteformet grop som inneholdt kull, brente bein og et spannformet kar som sto litt på skrå med bunnen opp (fig.2). Den andre var en grop med brente bein, stykker av en beinkam og tetningskitt.

Heller ikke her har Nicolaysen foretatt total utgravning av haugen. I innberetningene hans fremgår det ikke at bare deler av haugene er utgravd.

I enkelte tilfelle er det spørsmål om vi i det hele tatt kan tale om utgravning. Nicolaysen har gravd i haugene, og metoden kan minne mer om organisert gravrøving enn en vitenskapelig undersøkelse. Dette gjelder særlig noen monumentale åsrøyser på Grefstad, Grimstad i Aust-Agder, hvor det ble gjort få eller ingen funn. Som minne etter Nicolaysens undersøkelser i 1877 ligger de med store krater i sentrum.

Som vist er det stor forskjell på feltmetodikken ved de forskjellige gravningene. Enkelte steder er det foretatt totale utgravninger av store deler av gravfelt, andre steder har han gravd i haugene på gravrøvervis. Man må derfor vurdere hver

enkelt undersøkelse for seg når det gjelder metoden. I mange tilfelle er gravfeltene senere slettet ved utbygning og nydyrking, og da blir en slik vurdering vanskelig å foreta. Mangelen på tegninger gjør det vanskelig å utnytte Nicolaysens gravningsrapporter fullt ut.

Det verdifulle i hans undersøkelser er at de har fremskaffet et rikt materiale. Uten dette ville kjennskapen til jernalderen vært fragmentarisk over store områder. Materialet danner også mye av grunnlaget for kronologien i jernalderen. Som nevnt har han også ellers sikret oss mange funn som ellers ville gått tapt.

Jan Henning Larsen
Universitetets Oldsaksamling

- Blindheim, Charlotte: Den første Kaupangundersøkelse, 1867.
1977 Antikvar Nicolay Nicolaysen som feltarkeolog. En etterprøving.
Viking XL
- Bøe, Johs. 1931: Jernalderens keramikk i Norge
Bergens museums skrifter nr. 14
- Hougen, Bjørn 1954: Fra norsk arkeologis historie
Viking XVIII
- Nicolaysen, N. 1874: Noget om vore faste Fornlevninger fra Hedendom, især om Begravelser og deres Undersøgelse. Ab. 1873
- " 1876: Udgravninger i Fjære 1875. Ab. 1875
- " 1877: Udgravninger i Fjære 1876. Ab. 1876
- " 1878: Udgravninger i Fjære 1877. Ab. 1877
- " 1883: Udgravninger i Evje 1882. Ab. 1882
- " 1885: Udgravninger i Hedrum 1884. Ab. 1884
- Rolfesen, Perry 1974: Et gravfelt fra folkevandringstiden ved Evje Nikkelverk, Aust-Agder. Grav og gravskikk.
Agder Historielags Årsskrift nr. 52

Peter Anker:

De norske stavkirker

oversatt fra

L'art Scandinave I, La Pierre-qui-vive 1969

Peter Ankers verk om de norske stavkirkene foreligger nå på norsk. Det er Alvheim & Eide Akademisk Forlag som på oppdrag fra de kunsthistoriske institutter i Oslo og Bergen, har tatt på seg å trykke boken. Dette er et verk som ikke bare bør interessere kunst- og arkitekturhistorikere, men også arkeologer og andre kulturhistorisk interesserte.

I den norske utgaven er kapitlet om vikingtidens kunst av Aron Anderson utelatt. Ved oversettelsen av de to siste avsnittene i bind I som omhandler stavkirkene meldte det seg et behov for revisjon av teksten. I løpet av de ti årene som har gått siden boken kom ut første gang, har det vært ført en aktiv diskusjon innen stavkirkeforskningen. Anker har i denne forbindelse erstattet en del uaktuelle utsagn med henvisninger til nyere forskningsresultater.

Boken er delt inn i to hovedkapitler. I det første tar Anker oss med på en lang reise. Den starter i Sogn og Fjordane, går videre over fjellet, ned Gudbrandsdalen, oppover Valdres, nedover Hallingdal for til slutt å ende i Numedal. Langs denne ruten har vi stoppet ved atten stavkirker og enda omtales noen flere. Bokens andre kapitel belyser stavkirkeportalenes opprinnelse og utvikling. Gjennom en rekke bevarte portaler kan vi studere treskurdens sikre utforming og kunstneriske kvalitet.

Boken er trykket i offset og av den grunn har fotografiene ikke helt den samme kvalitet som i den franske utgaven. Dette forhindrer ikke at boken som helhet gir en økt forståelse av disse særpregede kulturminner.

Et positivt tillegg til slutt i boken er forklaringene av stavkirkenes terminologi, hentet fra Håkon Christies bok "Middelalderen bygger i tre".

På grunn av klausulering fra det franske forlaget som har copyright, kan boken ikke legges ut til salg gjennom bokhandel.

Boken koster kr. 80,-. Den vil kun bli å få kjøpt på de kunsthistoriske institutter ved universitetene i Bergen og Oslo.

Ønskes boken tilsendt i posten, betales kr. 87,- til:

Alvheim & Eide, Akademisk forlag

Selvikveien 37

5083 ØVRE ERVIK

Ved betaling benyttes bankgiro 8401.21.05389 eller postgiro 5753306. Innbetalingsblanketten merkes "Stavkirker".

Elin Dahlin

Universitetets Oldsaksamling

INNHold

Per Persson:	Den älsta bebyggelsen i Sydost- Norge och Västsverige	s. 2
Gunnar Holt:	Kubbestoler fra Jan Mayen og hus i mahogny	s. 9
Øystein Johansen:	En ryttergrav fra vikingtid	s.13
Per Haavaldsen:	Arkeologi i lokalsamfunnet	s.22
Per Haavaldsen:	I utkanten av et maktsentrum	s.30
Jan Høemming Larsen:	Antikvar Nicolaysens under- søkelser	s.40
Elin Dahlin:	"De norske stavkirker"	s.46